

Matjaž Lunaček
BEATUS ILLE QUI ...

Kdo bi ne hotel biti srečen in daleč od vseh skrbi, a kaj, ko se sreča vedno nekam izmakne, čeprav jo želimo uloviti in pričvrstiti. Njena blaženost je tako mikavna, da jo raziskujemo z vsemi možnimi sredstvi. Za njo se podajamo na najbolj nora pota, v ledeno mrzla gorovja in skalnate prewise, v brezkončne puščave in neprehodne gozdove. Resnica je, žalostna ali vesela, da njenim čarom nihče ne ubeži.

Inženirka

Že kot otrok je bila samosvoja in neukrotljiva. Izgubila se je daleč od domače hiše, se povzpela po strmini, kjer je nekoč odkrila z vejevjem zakrito votlino. Do nje je bilo treba splezati po krušči se skali. Od tam je imela pogled na skoraj vso vas. Posebno dobro se je videlo domače dvorišče. Iz svojega skrivališča je kot kakšen vojaški strateg opazovala »bojno polje«. Resničnost je bila taka, da so tam res potekali boji: med očetom in materjo, med starejšim bratom in sestro, med prepotentnima petelinoma, ki sta si vsak po svoje lastila kure, med psom in nič hudega slutečim neznancem, ki se je nepričakovano znašel pred režečim pasjim gobcem. Rešila ga je šele mati s strogim ukorom psu. Ta se je takoj odzval s popolno poslušnostjo do obiska novega neznanca. Razumljivo je, da se od tam zgoraj lastnih spopadov ni mogla udeleževati, čeprav so se nanašali na vse naštete osebe in živali. Tu gori je imela pomembno distanco. Če je bila ta premajhna, se je poglobila v svoje fantazije in včasih zdrsnila v sanje, ker je tu rada tudi zaspala. Zaman so jo domači klicali. Ne budna ne speča se ni odzivala.

Imela je velik dar za opazovanje narave, za abstraktno mišljenje in za matematiko. Preden je v šolskem razredu kdo vedel, za kaj gre, je že postregla z rešitvijo matematične naloge. Učiteljica se je počutila nelagodno, ker so deliktna razmišljanja in vprašanja načela njeno avtoriteto. Prijazno se je smehljala, v sebi pa proizvajala tiho sikanje, podobno tistemu, ko prisloniš uho na košaro, v kateri ima Indijec shranjene kače za cirkuško predstavo. Drugi otroci tega niso slišali, Jožino tankoslušno uho pa je to zaznalo. In odprto je imela še eno bojno polje, na katerem se

nikoli ni razvil odkrit spopad. Brezplodnost položaja je bila jasna. Poskrbeti je morala sama zase. V šolskih odmorih je prostodušno pomagala sošolcem, jim razlagala skrivnosti matematike, a ji to ni prinašalo nobenega užitka. Pridobila si je le status nedotakljivosti. Drugi otroci je niso nikoli vpletali v svoje spore. Kar se tega tiče, je prihajala iz šole čisto spočita. Že prvi koraki na dvorišče pa so ji prinesli težave. Po neki čudni, zapleteni logiki je domači pes ni hotel pripoznati za enakovrednega družinskega člana. Namesto da bi mahal z repom, je potuhnjeno zamolklo renčal. Njeni prihodi domov so bili zato nujno povezani z nelagodjem. Celo materin svareči glas ni prekinil renčanja. Tudi z drugimi živalmi si ni bila dobra. Eden od petelinov ji je zameril, ker mu je za pustno zabavo izpulila iz repa prekrasno pero, na katero je bil še posebej ponosen. Kardarkoli je zasukal glavo nazaj, je pero mogočno zanihalo. Delovalo je kot krmilo pri ladji. Zaradi tega je bil njegov korak zanesljiv in njegova hoja je sledila ravni črti. To dejstvo mu je dajalo prednost pred drugim petelinom, ki je vijugal po dvorišču, kot bi imel blago okvaro ravnotežja. Po Jožinem grobem posegu je prednost izginila in zaman je razmišljal, s čim bi jo nadomestil. Kure so imele vse po vrsti posebno oko za tisto pero. Ko je izginilo, so nekaj časa plosko bebavo gledale, nato pa pozabile, da je sploh kdaj obstajalo. V kurji naravi je, da imajo kratek spomin, zato tudi so tako lahke žrtve svojih lastnikov. Mogoče je bilo tisto pero redka priložnost, da so pogledale navzgor, saj so sicer naveličano ponavljajoče pikale po tleh s povešenimi pogledi. Pero jim je razkrilo, da obstaja tudi nebo. Ostro se je upogibalo sredi ogromne modrine v barvnem tonu, ki bi ga zaman iskale na prašnih tleh. To je trenutek, ko tudi kure zahrepenijo, a kratek spomin že v naslednjem hipu odpihne tudi to. Če je imel pes kake druge opravke

in ga ni bilo na spregled, se je vanjo zagnal petelin. Dal ji je vedeti, da bo v nedogled plačevala za svojo pustno nesramnost. Jožo so taki napadi motili predvsem poleti, ko je bila bosa in v kratkem krilcu. Petelinu je to nudilo veliko možnosti, da jo kavsne na kakšno občutljivo mesto. Enkrat se je res zgodilo, da je hudo zakrvavela. Puščala je rdečo sled v prahu in hišni veži. Mati jo je nestrokovno obvezala. Več tednov se je celila rana. Obvezane noge ni doseglo sonce. Ostala je bela. Kasneje tisto poletje je teкала naokoli z marogastimi nogami. To je učinkovalo malo komično. Mati je razmišljala, kako bi petelina odvrnila od okrutnih dejanj. V fantazijah ga je večkrat namakala v kropu in ga skubila, a kaj je mogla ponižana žival brez krščanskega poduka kot biti maščevalna? Joža je še odrasla kazala ljubimcu majhno vdolbino pod kolenom, ki jo je zavrtal petelin, takrat že davno okostnjak. Živalim ne moreš zameriti nespametnih dejanj. So zgolj biološko programirane, nasukane na darvinistično logiko. Bog ve, kaj je petelin videl, ko je zagledal Jožo! Rivala, smrtnega sovražnika, ogroževalca svoje vrste?

Še huje je bilo Joži z ljudmi. Brat in sestra, ki sta si bila vedno v laseh, kar je lahko spremljala iz svojega zatočišča, sta se kot na znak zarotila proti njej. Še takrat ko je krvavela, nista pokazala nobenega sočutja. Prej ju je navdajala privoščljivost. Nikakor nista mogla doumeti, kako je mogoče, da ta negodni otrok razume nekaj, česar sama ne moreta. Raje sta se v nedogled mučila z matematično nalogo, kot da bi se pustila podučiti.

Jožino znanje in talent sta se kar razraščala. Pri šestnajstih letih je lahko razmišljala o vpisu na fakulteto. Opravila je dodatne izpite in se preselila v Ljubljano. Takrat je imela prvi stik z Rdečo hišo in njenim četrtrim stopniščem. V oglasu je prebrala, da neka družina oddaja sobo.

Obvestilo se ji je zdelo simpatično in podvzivala se je tja. Hitro so se sporazumeli za ceno. Bila je precej visoka, a ker je kmalu začela inštruirati matematiko, to ni bil večji problem. Celo staršem je kdaj poslala kakšen denar. Študirala je hitro in učinkovito. Pri dvaindvajsetih letih si je pridobila inženirski naziv. V teh krajih je bila prva ženska s tem naslovom. Družina, pri kateri je živela, je zašla v finančne težave. Dolgo jih je podpirala, ker je imela vse po vrsti rada, a ko je preteklo nekaj časa, niso več mogli prenašati, da jih pomaga vzdrževati mlada ženska, in so se odselili. Inženirka Joža je prevzela veliko stanovanje. To je bil njen dom, dokler v pozni starosti ni prišla do tistega, ki mu pravimo poslednje domovanje: majhnega prostora, v katerem se še obrniti ne moreš. Do takrat se je zgodilo marsikaj. Njena divja in neukrotljiva narava se ni pomirila. Prinašala ji je težave s šefi. V erotičnem življenju je privzela nenavadne oblike, ki ostajajo večidel skrite za zastori. Sem ter tja kakšen krik, praska na rokah ali vratu nakaže, da se za zaprtimi vrati dogajajo stvari, ki burijo domišljijo radovednih sosedov. Za predstavitev njenega erotičnega življenja je uporabna petelinja zgodba. Joža je namreč z moškimi ravnala podobno kot s tistim maščevalnim petelinom. Jemala jim je ravnotežje in jih s svojim samovoljnim ravnanjem spravljala na rob pameti. Kadar je moški pobesnel, ga je dodatno razdražila s svojim srepim, zaničljivim pogledom. Že to bi bilo dovolj za krvav obračun, a sledile so še priostrene besede, kar je bilo petelinu iz otroštva nedostopno, ker petelini pač ne znajo govoriti. Čeprav je marsikaj razumel, tega ni mogel izraziti z besedami. Kakšna škoda! Ob Joži je najbolj trpel moški ponos. Tisto, kar pri moškem predstavlja petelinje pero, je bilo hitro izpuljeno in uporabljeno za njen kras. Na videz trdnega moškega je spravila v stanje, v katerem

je nemočno hlipal in razmišljal o utopitvi v Ljubljani. Ko so v njem najbolj divjala čustva, mu je mirno in z nasmehom puhnila v obraz cigaretni dim. Prav dolgo se ni nobeden zadržal. A najde nazadnje se, ki bil ji je kos.

Njuno prvo srečanje je bilo podobno spopadu. Mlad zdravnik (to je bil) jo je skoraj povozil z avtomobilom. S preveliko hitrostjo je pripeljal okrog vogala. Odbijač jo je oplazil po nogi, kjer je imela vdolbinico od petelinjega kavsa. Močno je zavrl in poskušal izstopiti, da bi se opravičil. Medtem je bila ona že v tako divjem besu, da mu je z vso silo priprla nogo med avtomobilska vrata. Od bolečine je zarjul, se poskušal vzpeti, a se je sesedel na sedež. Ob njegovem kriku se je v trenutku pomirila. Ne da bi se zmenila zanj, je mirno nadaljevala svojo pot. Kljub hudi bolečini, ki jo je čutil, je pritegovala njegov pogled in napeto jo je spremljal z očmi, da bi videl, kam je namenjena. Njena postava se je oddaljevala. Postala je že majhen madež, ko je zavila v Rdečo hišo. Na zadnjem sedežu avtomobila je imel zdravniško torbo. Razkužil in obvezal si je rano. Kri je prej curljala po hlačah. Zdaj je opazil, da ima krvav tudi rokav srajce. Tak ne more na obisk. Zakaj ne, si je rekel! Že ob prihodu bo imel zanimivo zgodbo. Naslednji dan je prosil kolega, da prevzame njegove paciente. Odpeljal se je na breg Ljubljane, se ustavil pred Rdečo hišo in opazoval oba vhoda na dvorišče. Po eni uri se je spomnil, da ima stavba še tretji, pravzaprav prvi, glavni vhod in da lahko neznanka odide ven tudi tam. Razmišljal je, kako bi rešil težavo. Z muko, šepajoč, se je odpravil proti hiši, kjer se je njegov problem še povečal. Z dvorišča je vodilo sedem vhodov v posamezna stopnišča. Počutil bi se kot K. iz Kafkovega Gradu, a Kafka je bil takrat še malo znano ime. Morda bi dobil asociacijo na Frido, na tisti prizor, ko je z bičem pogнала kmete iz gosposke gostilne. Kako

naj spremlja dogajanje na vseh sedmih vhodih-izhodih? Ob tem pa se je pojavila še dodatna uganka. Morda pa je le prečkala dvorišče, ga uporabila kot prehod, da je skozi glavni vhod dosegla drugo ulico. Obenem se mu je zazdelo nemogoče, da bi tako divja ženska ostala anonimna, neopažena. Sklenil je, da se bo prepustil intuiciji in jo morda srečal kje drugje. Bolečina v nogi je neprijetno kljuvala (pa smo spet pri petelinu). Odpravil se je domov. Ni bilo čisto lahko, ker je težko vozil avto in od časa do časa je malo zastokal. Od tedaj se je njegovo življenje in bitje sukalo okrog nje. Sklenil je, da je najboljše vodilo potrpežljivost. Kar precej časa je trajalo, da se mu je nasmehnila nesreča. Sprehajal se je ob Ljubljani, v bližini Cukrarne, ki še ni bila tako grozovito zapuščena, kot je danes. Naslonil se je na ograjo in opazoval ogromno stavbo. Takrat jo je zagledal. V stilu naslova veliko poznejšega romana: Nekoč sem jo videl. Vznemiril in splašil se je. Ni si želel še kakšnega obračuna. Saj ni toreador, da bi tvegala krvavi napik. Tudi ona ga je opazila. Prečkala je cesto. Pospesil se mu je pulz. Približevala se je. Njen korak je postal slišen. Njen obraz vedno bolj razločen. Opazil je močan lesk v njenih očeh. Do zadnjega trenutka ni vedel, kaj bo storila. Bila je že čisto blizu. Stegnila je obe roki. Pomislil je: zdaj me bo prevrnila čez ograjo po nabrežini. Z rokami ga je mehko ovila okrog pasu, se pritisnila obenj in ga strastno poljubila. Bil je kot plen. Nemočen in hvaležen, da je preskočila neskončno dolgočasne rituale spoznavanja. Strmo mu je gledala v oči, ko ga je poljubljala. Moral je spustiti pogled. Priprl je oči in se ji predal. Ko jih je spet odprl, je ni bilo več. A sedaj je vedel, da jo bo kmalu spet videl. S tem strastnim poljubom ni bilo težko čakati. Tako si je inženirka Joža jemala moške.

Zmeda časov

Medtem ko sem lovil ribe, me je deklica vprašala: »Kako veliko ribo bi rad ujel?« Okrenil sem se, da bi jo v celoti videl.

»Kdo pa si ti? Nisem te še videl ob tem potoku.«

»Najprej mi ti povej o ribah.«

»Ne, ti mi najprej povej o sebi.«

»No, prav« je zategnila. »Iz istega mesta sem kot ti. Blizu tebe stanujem. Že dolgo te poznam. Zdaj si ti na vrsti.«

»Odgovorim lahko samo z ne vem. Izgubil sem občutek za čas. Popolnoma. Ne vem, ali sem deček ali otrok ali odrasla oseba.«

»Poglej velikost svojih rok, in boš vedel.« Čeprav sem ravnokar lovil ribe, pri čemer so roke še kako pomembne, sem začuden ugotovil, da jih vidim prvikrat. Popolnoma neznane so se mi zdele, a jasno je bilo, da pripadajo odrasli osebi, zato sem odgovor kar izstrelil: »Veliko ribo bi rad ujel.«

Zasmejala se je. »Tu notri ni velikih rib, jih ni bilo in jih ne bo.«

»Kako da me tikaš?« sem vprašal.

»Vsakogar tikam.«

»Odgovorila si, kaj počenjaš, ne pa zakaj.«

»Imam občutek, da sem dovolj stara, da o tem sama odločam.«

»Meni se zdiš še deklič.«

»Zmotil si se. Že dolgo sem na tem svetu. Staram se ne, to te je zmedlo.« Imela je prav. Res me je zmedlo. Naprej nisem hotel spraševati. Že tako sem se po nepotrebnem zapletel. Molčal sem in malo naveličano brodil po vodi. Mislil sem, da bo odšla.

»Tisti motor si že popravil?« S tem vprašanjem me je spet presenetila. Kaj bi lahko ona vedela o motorju, ki sem ga prav ob tem potoku popravljaj pred več kot tridesetimi leti? Zamenjal sem ležaje, nato kolesa nikakor nisem mogel namestiti nazaj. Mislil sem si: če se greš ti neke obiskurne igrice, se pa igrayva. »Lahko bi mi pomagala, če si videla, da imam težave.«

»Saj me nisi ničesar prosil!«

»Tudi sedajle te nisem, a si se vseeno vtaknila vame z vprašanjem o velikosti ribe.«

»Hotela sem popraviti vtis od zadnjič.«

»Temu, kar se je zgodilo pred desetletji, se ne reče zadnjič.«

»Tvoje pokroviteljstvo bom preslišala. Priznaj, da sem ti tokrat pomagala, ko sem jasno povedala, da v tem potoku ne boš ujel velike ribe.«

»Jaz o velikosti ribe sploh nisem razmišljal, dokler se nisi pojavila ti s svojimi vsiljivimi vprašanji.«

»Prav, grem, če me imaš za nadlego.«

»Ne, le ostani. Pogovoriva se še kaj o minulih časih. Tiste lepe psice z mladiči se spominjaš?« Prikimala je. »To si opravila zelo na kratko. Temu rečeš pogovor?«

»Spominjam se, da je prav od blizu nisem mogla nikoli videti. V skrbi za mladiče me ni pustila zraven. Le ti si se ji lahko približal. Tebi je mladiče nosila kar v naročje.«

»Očitno sem bil bolj ljubezniv kot ti,« sem jo podražil.

»Tale pripomba ni bila prav nič ljubezniva.«

»Spremenil sem se. Življenjska kolesa so se kar nekajkrat zapeljala čez mene, in to v vseh smereh. Čudno, da sploh še diham.«

»Zdaj si se vrnil obujat spomine? Misliš, da se ti tako moči povrnejo?«

»Neko blede upanje imam. Želim si, da bi bilo manj prazno, kot je tale potok.«

»Oprezal si za ribami, našel si mene. Življenje je nepredvidljivo.«

»Ti, kaj, če bi šla skupaj na morje? Tam je gotovo še kakšna velika riba.«

»Na morje si hodil vendar pozneje, ko se je poletje že odmikalo.«

»Saj je vseeno. Hočeš?«

»Še ravnokar si bil neprijazen z menoj. Kako si predstavljaš, da bom po vsem tem sprejela tvojo ponudbo? Bodi raje še malo tu. Sprehodiva se po vasi.«

»Rad.« Od potoka sva šla preko dvorišča in ga zapustila skoz »ta velika« vrata. Povzpela sva se po klancu in za cerkvijo sedla v visoko travo. Zgovornost jo je minila. Vprašal sem jo: »Iz katere hiše v mestu si bila doma?«

»Tiste čisto zraven vaše. Ko si tako vneto buljil v edini avto s telefonom, bi me lahko opazil na zadnjem sedežu.«

»Si bila R-jeva hči?«

Namrdnila se je: »Ali pa Mitterandova, je to kaj važno!«

»Sem mislil, da se bova pogovarjala.«

»Jaz bi raje molčala. Daj mi roko.« Ponudil sem ji roko. Vzela jo je v naročje in se začela igrati z mojo dlanjo in prsti. Tiho je popevala. Videti je bila prav zadovoljna. Meni je pogled iskal potok, ki se ga zaradi hiš skoraj ni videlo. Tudi misli so mi bile ob njem. Lahko bi ujel majhno ribico, jo primerno gojil, dokler ne bi postala velika riba. Tako bi imel, čeprav v različnih časih, majhno, srednje veliko in veliko ribo. Dekličino prvo vprašanje ob potoku je skozi ta pogled izgubilo ves smisel. Postal sem nezadovoljen in sem ji odtegnil roko. Kaj se bova delala, da sva si blizu, če to nima nobene osnove. Njeno naročje je ostalo obupno prazno. Telo ji je lezlo skupaj. Žalostna

je postala. Še dobro, da je odložila pot na morje. »Prav si imela,« sem rekel, »če bi skupaj odpotovala, bi bil to en sam nesmiseln zaplet.«

»Ljudje pač nismo tako enostavni, kot so psice in njihovi mladiči.«

Postal sem jezen. »Ne gre za enostavnost, ampak za popolnost. Psi vse vedo, ne komplicirajo. Nič si ne izmišljujejo. Psica doji svoje mladiče in je srečna.«

Zdaj je uvidela, da me ne more prelisičiti. Res, raje imam živali kot ljudi z njihovimi igricami, cirkusi in hokuspokus. Vstal sem. Ni me poskušala zadržati. Ko sem se spuščal po strmini, sem zaklical, ne da bi se obrnil: »Sama zidaj svoje trhle gradove! Zaradi mene lahko tudi na luni.«

Spodaj sem odprl »ta velika« dvoriščna vrata in krenil proti potoku. Za seboj sem slišal glas nekega moškega: »Kaj pa vi iščete tu? To je privatna lastnina.« Tudi tokrat se nisem okrenil, le glasno sem rekel: »Prej kot vi sem bil jaz tu.«

Za-časje

Zelenilo vseh barvnih odtenkov je sililo skozi okna. Mladega gospodarja razpadajoče graščine to ni motilo. Še ko se mu je veja med spanjem zataknila med prste na nogi, je ostal ravnodušen. Rad je živel z naravo, ki je s svojo večno rastjo kakor smrt. Kot smrt ga bo nekoč ovilo bujno zelenje, da bo tudi sam postal del napredujočega gozda, ki je bil nekoč park. Včasih, ko so se noge ljubimke spletle z njegovimi v neprijetnem krču in se je na hitro prebudil, ni takoj vedel, ali ga priklepa nase ona ali ga vleče skozi okno zelena smrt. Negotovost ni sicer nič slabega, a vseeno je važno, ali boš udušen ali poveličan. Poveličanja si je želel bolj kot vsega na svetu. Še razpadajočo graščino bi dal zanj, četudi bi bila popravljena in vsa bleščeča. V resnici še tega ni vedel, kaj to poveličanje pravzaprav je. Večkrat ko je molil v grajski kapeli v popolni tihoti, se je temu občutju čisto približal, a kaj, ko je to izginilo takoj, ko je zapustil posvečeni prostor. Kako zadržati to občutje povsod, tudi v postelji, tudi speč, preden ga ugrabi večnost zelenja? V tem okolju sta se stikali dve mogočni sili, na eni strani Narava s svojo nepopustljivostjo, na drugi delo človeških rok in predvsem duha, ki so sposobni oblikovati take mojstrovine, da še smrt malo počaka. Spomnil se je rodov velikih ustvarjalcev, genialnih stvariteljev, katerih misli in besede in barve in zidovje je odnesla zelena, bela ali črna smrt. Zakaj tedaj nategovati to elastiko, ki se bo v vsakem primeru enkrat strgala, četudi bi jo spletili afriški pajki iz niti, ki je močnejša od jeblene zajle? Čisto prepustiti se običajnemu toku časa, ki na hitro vse zdrobi v prah, se pa tudi ni hotel. Včasih ko se je po ljubljenju dobro naspal, je bil tako poln energije, da se mu je zdelo

čisto mogoče, da še vzpostavi cvetoči vrt in podaljša iluzijo večnega trajanja. Lepo in umetelno urejeni vrtovi s svojo simetrijo in domišljeno vijugavostjo dajejo vtis, da se človeško ustvarjanje lahko primerja z božjim, še več, občutek, da je izkoreninjena poslednja sled kaosa, kot da bi obstajalo življenje brez smrti in ne bi bila na delu nobena genetska napaka, saj zanjo v resnici gre. Ko ga je potegnila nazaj med razmršene rjuhe, ki so bile v slabšem stanju, kot če bi skoznje prihrumel vihar, se je potopil v sanjske pokrajine, ki so ga odvrčale od misli o poveljanju. Kako je to dosegla, ni imel najmanjšega pojma, saj je bil sicer trdnega in neomajnega značaja. Na tak način gozdne vile premamijo mladega fanta, da zabrede v globoko jezero, čeprav ne zna plavati, ali pa povodni mož deklico, ko se mu v roki zableščijo smaragdi, ki niso drugega kot vodna pena pod posebnim svetlobnim kotom. Kakorkoli, nanj je imela takšen vpliv, da niso bile spremenjene zgolj prve tri dimenzije, ampak tudi čas, v katerem sta plavala, kot v brezbrežnem oceanu, ki ne pozna ne globine ne širine. Njuni telesi sta se, razen v redkih krčih, tako ujemali, da sta bila dobesedno eno telo, kakor zahteva evangelij, čeprav nista bila poročena. Poroka jima še na misel ni prišla. Zadostovalo je, da sta se okitila s prelepima poročnima venčkoma, ki ju je ona nekoč spletla in dajala ritem obratov s svojim nežnim petjem. S takim petjem ga je tudi prvič privabila k sebi, a se je pozabil privezati na kakšno deblo, da bi jo lahko poslušal in ji ne sledil. Nekoč je bil vendar človek dolžnosti, ki je lahko ure in ure predsedel ob zapletenih mehanizmih ur, ki jih je znal brez izjeme vse popraviti, da je njegov sloves segal na široka geografska področja. Zdaj že davno ni imel med svojimi finimi prsti nobenega pokvarjenega mehanizma in njegov ugled je prerasla pozaba, da se je izgubil kot park graščine v bujnem

gozdu. Se je sploh še dalo priti iz tega zapuščenega vrta, pozabljenega od ljudi in Boga? In če bi si kdo utrl pot do njiju, bi sploh še razumela, če bi jima govoril o človeških dolžnostih in odgovornosti do skupnosti? Iz takega položaja ni bilo nobenega izhoda, in nekega jutra, ko sta izčrpana in shujšana obležala prepredena z ovijalkami, jima je obema sočasno ali brezčasno zastalo srce. Počasi so ju vase vzele rastline, uporabile kakšen trdnejši del telesa za oporo, ostalo pa posrkale za svojo rast, ki je bila sedaj tako bujna, da se je v njej izgubila tudi graščina, kot da je nikoli ni bilo.